Văratec în presa vremii...

Dan Toma Dulciu

Cunoașterea tot mai profundă a trecutului Văratecului trebuie negreșit a se complini cu parcurgerea presei românești a ultimei sute de ani.

Fără îndoială, inserțiile jurnalistice, deși născute din viziuni personale subiective, uneori fragmentare, contribuie în mare parte la compunerea unui tablou pluridimensional al trecutului acestei cunoscute localități moldave.

Examinând publicațiile conservate în depozitele bibliotecilor publice, respectiv ale *Bibliotecii Academiei Române,* cercetătorul va fi uluit de abundența unor detalii neștiute, pline de pitoresc, unele părând la prima vedere insignifiante, altele relevante, însă toate având o netăgăduită valoare documentară.

Alăturate cap la cap, ca un autentic *puzzle,* ele primesc în prezent noi tâlcuri, contribuind la descurcarea unor controversate sau tenebroase ițe ce urzesc canavaua unor episoade de istorie literară, descriu figuri de legendă sau întregesc imaginea hieratică a Mănăstirii Văratec.

Evitând a mă conforma unui calapod mașinal de expunere a acestei teme, mărturisesc cu sinceritate că, inițial, am fost ispitit să dezvolt acest articol, urmând o rânduială cronologică, mai degrabă săvârșind o liberă alipire de subiecte disparate, dar calibrate conform unei taxologii savante.

În cele din urmă, am ales o cale de mijloc, de împăcare a celor două tentații evocate mai sus, înfățișând cititorului un amestec de decupaje de presă, nesupuse vreunui tipic estetic preconceput ori eludând disciplina impusă unei axe paradigmatice, devoalând, totuși, un substrat sentimental irepresibil.

Acest demers dă glas unei pasiuni ce mă mistuie, o chemare mereu reînnoită spre acel topos ce definește triada sfântă: Mihai Eminescu-Văratec-Veronica Micle.

Prin urmare, voi începe cu reverberațiile peisajului nemțean, cu scăpărări de miraj, armonios integrat mesajului poetic eminescian, creionat de talentul de unicitate desăvârșită a unui mare savant român: I. Simionescu.

Având titlul *„Spre Varatec”,* această bijuterie revărsată pe filele unui ziar al vremii (*Viitorul*) ne oferă surpriza și bucuria de a redescoperi o splendidă operă literară, izvorâtă din pana unui îndrăgostit de gura de rai luminind această așezare mănăstirească.

Fatalmente, spațiul nu ne permite să reproducem în extenso acest articol, deși ar merita, astfel încât vom prezenta cititorului doar câteva pasaje semnificative.

„Nu ţi s’a întâmplat niciodată iubite cetitor, ca să pleci la drum atât de posomorât de pe urma cine ştie căror necazuri, încât nici nu mai bagi în seamă pe unde mergi ? Şi deodată, fără vrere, perdeaua de pe ochi se dă la o parte, ca suflată

de vânt. Te trezeşti, ca din senin, surâzând în faţa unei privelişti ce-ţi răsare la o cotitură".

Transfigurat, deodată privitorul devine atras de ceea ce i se întâmplă:

„E linişte peste tot şi totuşi un val de sunet plăcute se râ'dică din jur. Eşti altul. Te-ai închina, ai cânta, ai vrea să sbori. O tainică putere te învăluie fără ştiinţă, te pătrunde pe nesimţite, te purifică, te înviorează. Izvórul ei e în natura mută şi totuşi plină de glasuri, impasibilă şi totuşi atât de seducătoare..........."

Aproape fascinat de peisajul ce-i apare în fața ochilor, autorul continuă:

„E într'ânsa atâta exuberanţă de viaţă, încât topeşte carapacea cea mai groasă de ghiaţă din jurul sufletelor. Rămâi locului şi admiri. Uiţi de toate şi o priveşti numai pe ea. N'o înţelegi, dar îi surâzi ca unui prieten ce te întâmpină primitor şi voios."

Drumul spre Văratec este un drum al inițierii, care se descoperă pe măsură ce pașii se apropie de ținta spre care te îndrepți, dar atunci când o descoperi, totul se transformă:

„Un asemenea colţ de tainică influență a naturii îţi apare unde se desparte drumul spre Mânăstirea Văratec, din şoseaua ce duce la Piatra, venind din Tg.-Neamț. Pe mulţi care n'au altcum nici un sentiment pentru frumuseţile naturii, pentru care cicoarea clipind din ochii ei albaştri e tot una cu piatra ce arată numărul chilometrilor, i-am auzit dintr'o dată exclamând

aice: „Ce minunată privelişte ! Câtă frumuseţă, Doamne !“

Pe bună dreptate, autorul contemplă entuziasmat măreția dar și duioșia catifelată a peisajului:

„Să umbli Carpaţii în lungul lor, de la Ceremuş până'n Gura Văii, nicăeri nu vei întâlni atâta lumină blândă ce scaldă o lume de valuri largj şi joase, oprite ’n loc de pieptul munţilor, fără trufia piscurilor semeţe, dar cu seriozitatea îmbrăcămintei pădurilor. Intr’aceasta stă farmecul. O lume de dâmburi netezite, fără un pripor, fără o coastă mai repezită, acoperite de aurul grâului necosit sau de verdele şters al păşunei în plină putere, împestriţate cu coroana plină a câtor-va copaci resleți, crescuţi în voie şi învăluite toate în răsuflarea pământului, translucida abureală din lunile călduroase, ce estompează forme şi culori, îndulcind orbitoarea lumină a verii. Şi dacă te nimereşti în vremea cositului, când atmosfera este plină de aroma ierburilor tăiate, sufletul florilor împlineşte farmecul văzului. Nu e măreţia ce te ameţeşte, subjugându-te în totul. E orizontul larg îmbinat cu straja munţilor; e un tablou ce nu te lasă, nu te poate lăsa, indiferent”.

În acest decor idilic, autorul descoperă uimit o stupină de albine hieratice, raliate sub forma unei așezări monahale de tihnă, reculegere și sfințenie, înfrățite cu darul lui Dumnezeu, natura însăși:

„Bisericele şi chiliile din Mânăstirea Văratecului sclipesc din înecul pomilor, ce se înfrăţesc cu ultimii copaci din poala pădurii dese. Apar ca nişte fluturaşi strălucitori în haina lor albă, lăsaţi grămadă pe covorul unei pajişte. Satul e ascuns într'o îndoitură de teren, acoperit de crengile pomilor încărcaţi de rod. E linişte şi soare. Aerul de munte mai aspru, cu miros de brad se domoleşte prin răsuflarea aromitoare a pajiştilor înflorite".

Bun cunoscător al acestor meleaguri, I. Simionescu descrie cititorului cele două locuri sfinte aflate în frățească vecinătate:

"Agapia e ascunsă în fund de vale. Din ceardacul arhondaricului nu zăreşti decât silueta dealului de la Groşi, prin partea ce o lasă tăetura în munţi a pârâului. Bradul e până jos în albia râului; glasul cetinelor se amestecă cu al valurilor, când vin năvalnic. E asprimea muntelui. Cauţi soarele. Ca să te bucuri de tabloul florilor, scobori în poiana dinspre sat".

În schimb, Văratec are o aureolă solară: *„Dincolo, la Văratec, soarele bate din plin: fugi la umbră de arşiţa lui. Orizontul e întins, jocul luminilor variate."*

Însă ceea ce le definește, și prin aceasta le face unice, este pragmatismul dar și gustul desăvârșit al perfecțiunii:

" Şi aice ca şi la celelalte mănăstiri, te minunezi de simţul practic dar şi estetic, al celor dintâi sihastri ori întemeietori, alegând pentru

lăcaşul de rugă colţuri adăpostite, dar şi pline de farmec totodată”.

Aflate sub ocrotirea sfântă a lui Dumnezeu, aceste lăcașe de cult stau însă și sub pavăza nebiruitei Cetăți a Neamțului, simbol de dăinuire și de demnitate:

„ Toate mănăstirile, sihăstriile şi schiturile îngrămădite în această parte a judeţului Neamţ, plin de peisagii neîntrecute mai mult decât oricare altul, nu sunt întâmplător aşezate. Ele stau la marginea unei largi depresiuni în munţi. Pe toate le străjuia Cetatea Neamţului, aninată pe colț de muche riporoasă de pe culmea Pleşului. Ruina ei şi azi impunătoare, în cadrul pădurilor dese, înroşită de bătaia soarelui” este descrisă magistral de marele povestitor humuleștean, Ion Creangă: *„îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie şi străjuită de ceucele şi vindereii, cari au găsit’o bună de făcut cuiburi într’însa".* (I. Simionescu, *Spre Văratec*, *Viitorul,* 5 sept. 1927, p. 1).

Același limbaj gazetăresc, cu certe valențe poetice, înbogățind moștenirea unei părți a presei românești interbelice, îl regăsim în articolele dedicate unor nume de monahii, nevoite la Mânăstirea Văratec.

Iată portretul stareței Cleopatra Lazu:

„....nu mai puțin de 400 de suflete de femei consacrate Domnului populează domeniul mănăstirei Varatec, a cărei stareță, venerabial

maică Cleopatra Lazu, cu toată vârsta înaintată are darul ubicuității”.

Aceste este *„subțirică precum un fir de-al pânzei Maicii Domnului, care leagă diminețile crengile de trandafiri, cu fața ca o petală de crin, uitată în file de Biblie, maica stareță e când la biroul său din stăreție, când la atelierele de țesut, când la „restaurantul” măicuțelor, condus de maica Statchiu, mereu în inspecție, ca totul să fie curat, bine și în ordine*”. (text semnat de *Fulmen, Clipe de reculegere, Scrisori din Văratec, Viața la Mănăstire, Dimineața*, 15.07. 1929, p. 10).

Dar cine se ascunde în spatele pseudonimului *Fulmen* ? Nimeni alta decât *Ecaterina I. Raicoviceanu* (n. 1873) prima femeie ziarist profesionist din România, o cunoscută militantă pentru drepturile femeilor (a scris ani la rând la rubrica *„Cronica Femeii*” de la ziarul *„Adevărul*”).

Sub acest pseudonim a colaborat la marile ziare ale timpului, precum *Adevărul, Dimineața, Facla, Rampa* ș.a. Doresc să precizez faptul că Maria Flechtenmacher (1838-1888), scriitoare, publicistă, actriță, militantă feministă, traducătoare, este considerată prima femeie ziaristă din România, fondatoare și redactor șef al periodicului literar şi politic *„Femeia Română*" (1878 - 1881). Totuși, aceasta n-a fost ziaristă profesionistă, adică angajată, salariată, conform legislației în vigoare atunci.

În timpul Primului Război Mondial (1916-1918), Ecaterina I. Raicoviceanu a scris *„Jurnalul unei surori de caritate*” în care descrie, din ipostaza de infirmieră, diferite întâmplări de război.

Ziariștii sunt memoria efemerului

Mărturii timpurii privitoare la prezența lui Eminescu sau Veronica Micle la Văratec ne-au parvenit doar din surse orale, care probabil s-ar fi pierdut dacă nu ar fi fost consemnate mai ales de jurnaliștii care au vizitat în decursul vremii Văratecul.

Iată un asemenea text jurnalistic, de la mijlocul secolului XX:

”Când venea la Văratec, domnul Eminescu locuia cam două-trei zile la o maică sub pădure, mai sus de ţintirim, cea mai retrasă chilie din mănăstire. Acu — nu mai este, cum nu mai este nici casa duduiei Veronica. Casa ei era pe stânga, cum intri în mănăstire, avea cerdac larg sus. A ars înainte de războiul celălalt”. (Al. Arbore, *Iasul Literar* 1964).

Cum arăta, oare, această casă ce a adăpostit-o pe Veronica Micle, și în care aceasta și-a trăit ultimele zile, la Maica Fevronia Sârbu? Tot presa vremii ne oferă răspunsul:

Fotografia *Casei Maicii Fevronia*, care a ars înainte de Primul Război Mondial, a fost pusă la dispoziția presei de către institutorul V. G. Ionescu (cf. „*Dimineața*”, 10 ianuarie 1929, pagina 2)

„Toată lumea de aci ştie că, în drumurile sale la Văratec, unde vara locuia Veronica, poetul venind şi plecînd pe jos, scurta calea spre Tg. Neamţ, trecând direct prin păduricea de mesteceni pe care o vedeţi. La aceste locuri atât de frumoase se referă el atunci când scrie în „Călin", „de treci codri de aramă" — adică pădurea de stejar de pe dealul Filiorului —- „de departe vezi albind şi-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint" — adică pădurea de mesteceni de la intrarea în Văratec. De altfel, bătrînii satului Filioara şi azi îi zic acestei cărări,

desfiinţată de noi spre a cruţa pădurea, „potecuţa poetului".

Tot presa ne oferă amănunte privind o ipotetică locuință a Poetului, diferită decât aceea de care toată lumea vorbește.

Iată ce spunea un interlocutor, în urmă cu aproximativ o jumătate de secol, pasionat de trecutul acestor locuri, privind o legendă amintind de o necunoscută locuință a Poetului:

"Interesant că, trecând pe poteca de sub cetini de la Văratec la Agapia, am găsit şi aci pomenindu-se de o locuinţă a lui Eminescu, anume în partea de sus, lângă fosta casă a lui N. Grigorescu şi locuinţa familiei Vlahuţă" (*Iașul Literar*, 1964).

Deși episodul următor este des citat, îl vom reaminti și aici, fiind înregistrat de condeiul unui jurnalist atent la astfel de detalii, altminteri s-ar fi pierdut iremediabil:

„ La infirmeria mănăstirei am avut prilejul să stau de vorbă pe îndelete, la începutul lui aprilie 1964, cu Epraxia Diaconu, în etate de 106 ani, o bătrână nu prea topită de povara anilor, destul de lucidă încă şi cu aducere de minte.

— Mi s-a spus că aţi împlinit 104 ani. Mulţi înainte !

— Greşit, drăguţă, ai greşit. Am numărat taman 106 în toamna ce-a trecut. (Se vede că după centenar, femeile au o altfel de cochetărie !)

Când aducem vorba despre Veronica şi Eminescu, bătrâna se îmbujorează la obraz, devine chiar vioaie şi îmi povesteşte cu multe

amănunte ce frumoasă era „duduia noastră" încât stârnea invidia surorilor tinere aflate la ascultare pe la maici, printre care şi povestitoarei de faţă, care pe atunci să tot fi avut 15—16 ani” (*Iașul Literar*,1964).

Același jurnalist atent consemna:

„El o aştepta de obicei în Poiana Ţigăncii, ea urca pe cărăruia care duce la punte şi se plimbau amândoi prin pădure. Cînd l-am văzut prima dată pe domnul Eminescu era într-o dimineaţă. El cobora spre sat şi în curte la maica Străinescu câţiva studenţi aflaţi în gazdă se întreceau la ridicat nişte greutăţi de fier bombate la capete. Cînd l-au zărit, au alergat la portiţă strigând : „Bună dimineaţa, domnule Eminescu, poftiţi la noi". L-au înconjurat cu multă dragoste şi l-au tras în ogradă. Atunci am aflat cum îl cheamă. Cînd m-am înapoiat de unde mă trimisese maica mea cu treburi, că eram în ascultare la maica Dragnea, l-am văzut cum ridica greutăţi, îşi scosese surtucul. Studenţii băteau din palme şi el râdea cu dînşii. În altă dimineaţă l-am văzut stând cu duduia Veronica sub un nuc, la maica Macri. El stătea rezemat de gard şi citea dintr-o hârtie, ea îl asculta jucându-se cu părul, că avea un păr nespus de frumos duduia noastră. Eu numai îi furam cu privirea, că nu-i îngăduit în canoane să se uite maicile la mireni...”

Cu intenție sau fără, presa vremii a înregistrat, în urmă cu o jumătate de secol, o parte necunoscută a istoriei Casei memoriale *Veronica Micle* de la Neamț.

Iată un elocvent exemplu. Răsfoind revistele anilor 60, mai precis *România Literară* (ediția din 13.03.1969), găsim la rubrica *Voci din public* scrisoarea numitei Doina Munteanu, corespondentă din Timişoara, inserată sub titlul *„Amintirea Veronicăi Micle*”.

Fără să știe, această corespondentă a revistei a contribuit la salvarea acestei locuințe, am putea spune, fiindcă apelul ei îngrijorat, înfățișând situația deplorabilă a locuinței poetei, aflate în pericol de a fi demolată, a găsit ecou:

„La Tîrgu-Neamţ, pe strada V. I. Lenin nr. 16, în vecinătatea casei memoriale „Ion Creangă“, despărţită de aceasta doar de către „Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul“, se găseşte casa celei ce-a fost „o dulce umbră trecătoare prin viaţa unui mare poet“, Veronica Micle. Placa de marmură, aşezată în anul 1918 de către Nicolae Iorga, atestă acest lucru : „În această casă a locuit vremelnic VERONICA MICLE, 1850-1889“. Casa este acum proprietatea tov. Grădinariu Ioan. Vizitator de eşti, acest bătrîn modest, cu tâmplele albite, te va întâmpina în pragul casei, cu acea renumită ospitalitate moldovenească, te va pofti binevoitor să intri în camera-muzeu (din nefericire, una singură), unde se păstrează: un pat de fier, o

oglindă mare, un birou de fag, un ceas deşteptător, un binoclu etc. Găsite la mănăstirea Văratec, aceste obiecte şi încă multe altele, au fost lăsate, prin hotărîrea lui N. Iorga, în custodia tov. Grădinariu Ioan, în anul 1919, de către arh. Evghenie Ungureanu de la Mănăstirea Văratec, cu specificarea că au fost luate de la maica Frevonia Sârbu (Sârboaica) la care a locuit poeta Veronica Micle în anul 1889. Mulţimea obiectelor care au aparţinut poetei, materialul iconografic, cât şi manuscrisele, ar putea transforma fosta casă a părinţilor poetei în casă memorială, spre a păstra şi cinsti amintirea aceleia care a fost Veronica Micle, inspiratoarea Luceafărului poeziei româneşti, Mihai Eminescu. Casa este acoperită cu draniţă, ruinîndu-se pe zi ce trece. Pe lângă faptul că plouă în mai multe locuri, ameninţă să cadă şi un perete, deoarece e din lemn şi a putrezit. Mai mult, potrivit unor informaţii, casa, intrând în planul de sistematizare a oraşului Târgu-Neamţ, este propusă pentru demolare, în scopul lărgirii străzii. În acest caz, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă al Judeţului Neamţ n-ar avea nimic de obiectat? In 1924, a existat un dr. C. Papadopol, proprietar al peticului de pământ pe care se afla „bătrâneasca clădire cu cerdac moldovenesc“, „căsuţa tăcută mitutică“ a lui Eminescu. Pentru a scăpa de vizitele atâtor pelerini ce veneau să vadă acest lăcaş venerat (şi pe care îi întâmpina cu câinii), ori de insistenţele intelectualilor botoşăneni care, în schimbul unei

sume, cereau să li se cedeze această proprietate pentru înfiinţarea unui Muzeu Eminescu, Papadopol a săvârşit cel mai odios act, demolând într-o noapte, în anul 1924, casa marelui poet. (Vezi Augustin Z.N. Pop — „Contribuţii documentare la biografia lui Eminescu"). Locuitorii oraşului Tîrgu-Neamţ (şi nu numai ei) n-ar dori să se reediteze sinistra noapte de la Ipoteşti şi în cazul fostei case a poetei-muze Veronica Micle. Cei în drept sunt datori să dea un răspuns şi o asigurare. Poate că şi numele străzii ar fi mai potrivit să fie cel al Veronicăi, dându-se numele lui Lenin altei străzi".

Tot aceeași presă românească, de data aceasta de la Budapesta, ne dezvăluie un detaliu interesant, referitor la monumentul poetei, de lângă Biserica Sf. Ioan.

Se știe că mulți vizitatori au fost frapați de faptul că, inițial, crucea de lemn, marcând locul de veci al Veronicăi Micle, era de o simplitate neobișnuită.

Care să fi fost explicația ? Tot presa ne dezleagă misterul. În *Foaia Noastră,* anul V, nr. 2, din 15 ianuarie 1961, publicație a românilor din Ungaria, tipărită la Budapesta, într-un articol dedicat Veronicăi Micle, se spune că aceasta și-a exprimat ultima dorință ca pe crucea mormântului ei să nu se scrie nimic.

Neștiindu-se acest ultim cuvânt al Poetei, sau din exces de zel, probabil a unuia care a trecut cu de la sine putere peste ultima dorință a Veronicăi, s-a decis să se scrie textul ce este

neconform cu credința și dorința poetei: *„Şi pulbere, ţărână din tine s-a alege,/Căci asta e a lumii nestrămutată lege ;/Nimicul te aduce, nimicul te reia,/Nimic din tine-n urmă nu va mai rămânea".* Un text menit probabil să justifice așa zisul suicid. Însă, tot presa ne informează că, la data de 17 august 1927, la mormântul Veronicăi Micle s-a ținut un *serviciu* r*eligios.* Dacă persoana comemorată ar fi fost o sinucigașă, preoții s-ar fi abținut să participe la o asemenea ceremonie plină de fast, fiindcă ar fi potrivnică unor anumite canoane religioase.

Sticluțe cu arsenic sau cu bromură de potasiu !

Funestul sfârșit al Veronicăi Micle, după aproape 20 de ore de suferință, agonie (comă), a stârnit, la o oarecare distanță de tragicul eveniment, interpretări ce au deformat adevărul. Da, este neîndoielnic, nu a fost vorba de o moarte naturală, dar în nici un caz un suicid.

Sunt multe argumente care vin în sprijinul acestei afirmații, dar vom apela doar la câteva: martorii oculari, medicii chemați în ajutor, Cantemir și Ursulescu, maicuțele care au vegheat-o în ultimele ore de viață, Fevronia Sârbu și Evghenia Negri, fiica sa, Virginia, care o însoțea la Văratec, martorii care au semnat Certificatul de Deces, și anume învățătorul Gheorghe Alecsandru Popovici, Alexandru Bârsanu, funcționar la Primăria din Filioara,

presa, revistele care au publicat ferparul anunțând decesul, nu pomenesc în nici un fel că ar fi vorba de sinucidere.

Mai ales presa, însetată de a publica fapte senzaționale, nu ar fi ocolit acest eveniment. În fond, sinucideri au fost multe, iar presa vremii este plină de asemenea știri tragice. Cum Veronica Micle era deja un nume cunoscut, de ce ar fi ocultat mass media o asemenea știre, dacă ar fi fost reală ?

Am căutat cu migală în presa anului 1889 măcar o informație, una singură, care să evoce sinuciderea acestei nefericite iubite a lui Eminescu.

Cum se explică atunci această modificare de interpretare intervenită ulterior. Legenda apocrifă a sinuciderii, lansată *post factum*, vindea bine operele *Luceafărului* sau cărțile despre Eminescu, culegerile de poezie ale Veronicăi, biografiile romanțate ale unui Baboianu sau Octav Minar, destinate *„mademoazelelor”* visătoare, gospodinelor plângăcioase și sensibile.

Răspândită cu repeziciune, narațiunea despre așa zisa sinucidere a devenit un fapt de necontestat, menit a spăla imaginea oarecum întunecată a celei ce a fost muza Poetului.

Oare așa a fost ? Certificatul constatator de deces, întocmit de medicul Taussig, venit de la Iași, este proba de necontestat: cauza morții a fost o congestie cerebrală, posibil un accident vascular cerebral. Legea l-ar fi obligat să consemneze cauza decesului, în situația în care

ar fi constatat o suspiciune de suicid sau otrăvire, intoxicație medicamentoasă, fie și neintenționată, ca să nu mai spun de suspiciunea unei crime.

Unica publicație care amintește acest aspect, aducând unele precizări inedite, pe care trebuie să le luăm de asemenea în atenție, este *„Curierul Român”*, de la Botoșani, care, în nr. 28, din 10 august 1889, scrie negru pe alb, evocând o posibilă intoxicație medicamentoasă (adică o doctorie ingerată cu nerespectarea prescripțiilor medicale): *„anunțăm vestea tristă a încetării din viață a Doamnei Veronica Micle, în ziua de 3 august 1889, din cauza unei intoxicațiuni cu bromură de potasiu, pe care și-o administra pentru calmarea nervilor”.*

Așadar, aici avem două amănunte capitale. Este amintit numele medicamentului incriminat și, foarte important: nici vorbă de sinucidere !

Să vedem însă ce este cu această *bromură de potasiu,* care este o sare a acidului bromhidric cu potasiul, cu formula chimică KBr.

Folosită sub formă de medicament, această combinație a fost larg administrată ca sedativ și anticonvulsiv la sârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea.

Acțiunea sa chimică se datorează ionului de bromură din compoziția sa. *Bromura de potasiu* afectează însă serios mucoasa gastrică, cauzând greață și stări de vomă.

Descoperit în jurul anului 1857, de către medicul Sir Charles Locock, membru al *Royal*

Medical and Chirurgical Society of London, acest preparat a fost folosit mai întâi pentru tratamentul convulsiilor epileptice la femei, apoi ca sedativ puternic. Din păcate (pentru eficacitate sporită) se recomanda administrarea de doze masive, capabile să producă somnolență, dar care devin foarte toxice în unele cazuri.

În prezent, utilizarea acestei sări ca *sedativ* este riscantă și se folosește pentru uz uman doar în cazuri extreme, deoarece în doze mari are o *toxicitate ridicată,* capabilă să producă chiar consecințe letale. (Cine nu își aduce aminte de ceaiul suspectat că are bromură, de la cantinele studențești din tinerețe, evitat cu obstinație de către băieți și fete ?)

Comparând patologia înregistrată de medici sosiți la capătâiul muribundei, în ultimele ore de viață ale Veronicăi Micle, cu efectele acestei substanțe amintite în articolul din *„Curierul Român*" din Botoșani (al cărui redactor-șef era Scipione Bădescu, amicul lui Eminescu), se observă că, pe lângă greața și vărsăturile inerente, această *bromură de potasiu* produce pierderea concentrării și a memoriei, confuzie, cefalee și *„bromism*" (reacții cerebrale, variind de la somnolență la comă, pierderea reflexelor sau a reflexelor patologice, tremor, pierderea sensibilității neuronale, edem, vorbire anormală, edem cerebral, delir, agresivitate, psihoză).

Din păcate, neluând în calcul acest medicament pe bază de *bromură de potasiu*, biografii consideră cauza morții Veronicăi Micle

ca fiind o congestie cerebrală în urma otrăvirii cu *arsenic*.

Desigur, pe policioara cu medicamente din camera poetei s-au găsit câteva sticluțe de doctorii, dar nu cu *arsenic pur*, instrumentul preferat al ucigașilor sau sinucigașilor, fiindcă acesta este o otravă puternică, interzisă de legea de atunci a se lăsa la îndemâna oricui, mai ales știindu-se că se poate folosi ca substanță letală.

Totuși, este adevărat că, în compoziția anumitor leacuri, se foloseau cantități bine dozate de *bromură de potasiu* sau de *arsenic,* inclusiv fiica Veronicăi primind asemenea medicamente de la medicul din Bălțătești, ca remediu pentru anemie.

Pe atunci, doctorii erau și spițeri, adică farmaciști, având drept să prepare medicamente, pomezi sau siropuri, după rețete proprii.

Medicul personal al Veronicăi (fratele Maicăi Smara) fiind plecat din Bălțătești, altcineva a pregătit aceste medicamente. Considerăm că medicul ce a trimis aceste leacuri, ori a greșit formula, ori a încurcat sau amestecat substanțele din care erau făcute acele medicamente.

Dar, lăsând la o parte posibile speculații, să remarcăm faptul că ziarul din Botoșani ne-a arătat o informație prețioasă, care schimbă radical narațiunea privitoare la așa zisa sinucidere a Poetei.

Așadar, lăsăm la latitudinea specialiștilor să stabilească dacă moartea Poetei ce își află

somnul de veci la Văratec este urmare a unei sinucideri sau a unui accident nefericit, constând în administrarea fără nici o precauție a unor medicamente, noi doar punând în evidență aceste amănunte care sunt extrase din relatările de presă !

Inaugurarea Monumentului Domniței Bălașa

Aflăm din nou din presă detalii privind ceremonia de inaugurare a monumentului Domniței Safta Brâncoveanu, din incinta mănăstirii Văratec, din data de 5 septembrie 1937, la care au luat parte sobor de preoți, în frunte cu Patriarhul Miron Cristea, însoțit de mitropolitul Nicodem, numeroase alte personalități culturale, oameni politici, reprezentanți ai *Eforiei Așezămintelor Brâncovenești.*

Dimineaţă, s-a oficiat slujba religioasă, după care a urmat un parastas pentru pomenirea domniţei Safta Brâncoveanu şi a familiei acesteia, chiar de înşişi P. F. Patriarh şi de Î.P.S. Mitropolit Nicodem, asistaţi de un sobor de 15 preoţi. Răspunsurile au fost date de corul maicilor, condus de maica Antonia Borş.

De față, pe lângă arhierei, credincioși și numeroși invitați, era prezent și autorul sculpturii, maestrul I. Jalea.

Patriarhul Miron Cristea a desvelit monumentul, care a fost apoi sfințit, ocazie cu care înaltul ierarh a ținut o cuvântare, subliniind

printre altele următoarele: *„Chipul turnat în bronz al Saftei Brâncoveanu ne evocă în memorie faptele atâtor aleşi voevozi şi boeri, figuri vrednice ale neamului şi ale Bisericii- noastre Ortodoxe Române, care au destinat o însemnată parte din avutul lor, sau tot ce au posedat, pentru sfânta lor biserică şi credinţă, pentru cultura naţională şi pentru atâtea aşezăminte de folos obştesc umanitare, mai ales spitaliceşti. Sufletul lor adânc creștin, din care a ţâşnit ca din un izvor curat, cristalin, iubirea către aproapele, şi nobilul lor sentiment de a-şi ajuta neamul, i-a îndemnat şi hotărit la asemenea măreţe înfăptuiri. Safta Brâncoveanu şi soţul ei, banul Grigore Brâncoveanu, aparţineau acelei familii româneşti, din care au ieşit cei mai mari mucenici ai credinţei moştenite -de la strămoşii noștri.”*

In testamentul ei, Safta a unificat, sub cârmuirea unei singure epitropii, atât Spitalul cât şi Biserica Balaşa, care a fost restaurată şi înfrumuseţată de banul Grigore, cât şi azilul de bătrâne sărace, pe care l-a clădit numitul Ban, toate sub numirea unitară de „Aşezămintele Brâncoveneşti“. Acestora le-a dat un caracter nu numai creştinesc, ci şiOrtodox, prin dispoziţia ei testamentară”.

În încheiere, Patriarhul a rostite aceste cuvinte: *„In faţa mormântului Tău şi a osemintelor Tale „Maică Safto“, făgăduim că ne vom osteni, — şi în cele mai grele împrejurări şi mai simţite lipsuri — a salva moştenirea ce ne-ai*

încredinţat şi a o susţine şi pe viitor, spre binele celor bolnavi şi nevoiaşi. Iar sufletul Tău, care pluteşte azi aici— deasupra noastră—îl implorăm, ca împreună cu noi să se roage milostivului şi a-toate-iertătorului Părinte din Ceruri." (Cf. *Universul*, 8 Sept. 1937, p. 11)

Despre atelierele universității populare și atelierul de industrie casnică de la Văratec

Se știe că *Atelierul de industrie casnică* de la Mănăstirea Varatec, purtând numele ilustrei regine, a fost inaugurat de însăși suverana României, la data de 1 iunie 1934. Acesta s-a clădit la inițiativa Mitropolitului Pimen, având 18 camere.

Începuturile acestei minunate îndeletniciri ne sunt dezvăluite de presa vremii, cu peste două decenii mai devreme.. Iată ce scria ziarul *Opinia* (nr. 1169, din 25. 11.1910)

„Se știe că la mănăstirile Agapia și Văratec s-au înființat câte un atelier de țesături, subvenționate de Ministerul Cultelor. Până acum, la Mănăstirea Varatec, 18 călugărițe s-au deprins la meseria țesăturilor de mătase și de pânză, pe care le execută sub direcțiunea unei maice trimise de minister. Ele urmează și broderii. Pentru încurajare, s-a acordat un ajutor de 50 de lei pe lună, la trei călugărițe din Văratec și au fost aduși acolo 500 de puieți de duzi, în vederea dezvoltării culturii viermilor de mătase."

În anul 1911, la Văratec este inaugurat un curs de formare, după cum ne demonstrează ziarul *„Mișcarea*” nr.189, an 3, din 31.08.1911: *„La mănăstirile Varatec și Agapia vor funcționa, cu începere de la 1 septembrie, câte o școală de adulte. Mitropolia a obligat pe toate călugărițele și surorile să urmeze cursurile școlii de adulte până la vârsta de 40 de ani*.”

Dar Văratecul a fost și un focar de lumină a minții. Astfel, *Universitatea Populară „Solidaritatea”,* funcționând la Mănăstirea Neamț, organiza cursuri de cultură spirituală atât în incinta Mănăstirii Neamț, cât și la Mănăstirile Văratec, Agapia sau în localitatea Humulești, fiind ținute de către profesori universitari, arhierei, oameni de cultură. Produsul acestor conferințe era destinat construirii unui cămin al acestei universități populare, la Mânăstirea Neamț (cf.*„Dimineața”*, 5 iulie 1929, p. 8).

Teatru Popular în *Poiana Țigăncii*

În urmă cu 50 de ani, oamenii de cultură ai Județului Neamț au avansat propunerea de a se organiza, în aer liber, anual, în lunile de vară, un *Festival al teatrului popular*.

De altfel, spuneau aceștia, o asemenea iniţiativă n-ar face decât să continue o frumoasă tradiţie.

În anii 1907, 1908, 1909 şi 1910, câţiva localnici din Văratec au jucat, în *Poiana Ţigăncii,*

în lunile de vară, spectacolul popular numit *Jianu*. L-au interpretat pentru sezoniştii veniţi la aer, la Văratec, la Agapia şi Bălţăteşti.

Ideea s-ar cuveni reluată, spuneau ei: *„Pentru sezoniştii de azi, pentru turiştii străini, ce vin an de an tot mai mulţi să admire meleagurile şi frumuseţile ţării noastre. S-ar ajunge, foarte curând, la un festival de răsunet, care s-ar înscrie alături de altele ce au loc pe alte meridiane”.*

Actorii străini defilează la Văratec

„În minunata singurătate şi verdele decor al Văratecului, unde căsuţele măicuţelor, cu umbrele diafane ale celor ce locuiesc într'ânsele, e unicul spectacol”, cum atât de frumos scria aceeași *Fulmen,* o delegație de artiști din străinătate, însoțită de ministrul culturii, sosește să viziteze Văratecul (1929), venind de la București.

Trei impozante automobile nu întârziară să apară în zare şi, defilând domol, intrară mândre pe portalul casei sfinte.

Iată cum descrie autoarea această vizită:

„Aci, în pragul arhondaricului, venerabila stareţă Cleopatra Lazu, înconjurată de statul său major, maicile Stalachia, directoarea atelierelor, Pamfilia Ciolac, maestra covoarelor, Emilia, maestra broderiilor și Antonia Borş, maestra corului, aşteptau musafirii de soi”.

Din somptuoasele mașini au coborât un faimos regizor de la Berlin și o mare vedetă de cinema: *„Aceștia erau marele regizor german al vremii, Berger, şi starul de cinema, Werner Fuetterer (1907-1991), partenerul Marcellei Albani, rămasă la Piatra. Încântaţi, oaspeţii vizitară sfântul locaş, apoi atelierele, unde maicile numeroase lucrau harnice la splendidele și renumitele covoare ale Mânăstirei.*

O piesă rară pusă în lucru, de 40 metri pe 30, destinată Salonului Regal al Gării de Nord, e clou-ul atelierului. La ea lucrează o echipă întreagă de maici, căci trebuie să fie gata într'un an. Dar partea culminantă a vizitei fu aceea a expoziţiei. Scoarţe cu mărgăritărele, frunze de liliac, flori de muşcate stilizate, covoare ce păreau păstrate în foi de izmă şi flori de busuioc din zestrea unei domniţe de altă dată, umplu pereţii sălii de recepţie mănăstireşti.

Regizorul Berger cumpără o serie de broderii de pânză, unde măicuţele au transpus în puncte albe de mătase, în fire străvezii dar trainice, atâtea rugăciuni către Domnul, atâtea heruvicuri închise în inimile lor naive. Efuziuni, felicitări, admiraţie şi marii artişti ai filmului Germaniei veniţi în ţară spre a ne cunoaşte originalele frumuseţi, dispar pe poartă, urmaţi de binecuvântările maicei stariţe şi ale întregului său stat major."

Simplu, poetic, lapidar – iată jurnalul presei despre viața de zi cu zi a Văratecului, de acum un secol.

După Primul Război Mondial, autoritățile au dorit să facă ordine în ceea ce privește tendința de creștere necontrolată a prețurilor practicate în stațiunile de odihnă din România, pentru a încuraja astfel turismul autohton.

În anul 1923, un ucaz venit de la București stabilea care sunt stațiunile climaterice din țara noastră, printre ele fiind trecută pentru prima dată și localitatea Văratec, ceea ce schimba statutul său tradițional de așezare monahală.

Or, această clasificare aducea și o listă de prețuri obligatorii, de taxe și de alte corvoade, dăunând tradițiilor și cutumelor încetățenite aici, unde cei ce se cazau în căsuțele măicuțelor nu erau turiști, ci *„oaspeți"* ai mânăstirii, nu plăteau nici un fel de taxă de stațiune, și nici nu erau obligați să suporte alte angarale.

Prin aceste norme, statul impunea prețuri fixe pentru cazare, mâncare și transport.

Ca urmare, în loc să încurajeze turismul, această reglementare alunga vizitatorii tradiționali ai Văratecului, care nu erau turiști dornici de petreceri sau distracție, ca în alte stațiuni de odihnă, frecventând cazinouri, săli de dans, sau ascultând concertele unor fanfare, ci erau oaspeții care, dimineaţa, se plimbau la pădure, iar pe seară la poştă, pe luncă şi la dumbrava de mesteacăn, denumită aşa de frumos, *pădurea de argint...*

Presa semnala această anomalie, iar nouă nu ne rămâne decât să culegem aceste curiozități jurnalistice, cum ar fi, de pildă, *Mercurialul* impus la Văratec pentru cumpărarea unor produse alimentare aduse în piațeta din fața Mânăstirii, cunoscute de localnici drept *„Poartă"*.

Pentru aducere aminte, să precizăm câteva dintre prețurile de acum un secol, la transport, cazare și produse alimentare.

Să începem cu mijloacele de transport, cărăușia fiind o ocupație larg răspândită în această parte a Moldovei, încă din secolul XIX (amintim povestirile lui Ion Creangă, pline de umor, descriind întâmplări anecdotice).

Existau numeroase landouri și trăsuri, puse la dispoziția călătorilor, a excursioniștilor, prețurile nemaiputând fi negociate, ci fixe, variind în funcție de distanță, număr de pasageri, greutatea bagajelor. De exemplu, în urmă cu o sută de ani, pentru un landou, transportând 6 persoane adulte, bagaj până la 200 kg, pe ruta Neamț-Mânăstirea Văratec, tariful era de 325 lei, la sau dinspre Piatra Neamț 425 lei, etc.

Pentru o trăsură, transportând trei persoane adulte, bagaj până la 100 kgr, pe ruta Paşcani - Mânăstirea Văratec, de exemplu, prețul era de 400 lei ș.a.m.d.

Mai ieftină era deplasarea de la Văratec la băile de la Bălțătești, astfel că tariful pentru închirierea unei trăsuri, dus şi întors, era de numai 80 lei.

Din păcate, prin 1937, o asociaţie de automobile de curse a obţinut în Piatra-Neamţ, de la direcţiunea poştelor, monopolul de a face curse spre și de la localitățile balneoclimaterice de aici. Nimeni nu mai avea voie să transporte călători şi localnicii, de asemenea, nu puteau să se urce în alte mijloace de transport, decât în mașini cu patalama oficială.

Aceleași reglementări stricte fixau tariful pentru locuinţele monahale de la Văratec, după cum urmează: O cameră cu două paturi şi lenjeria necesară, cu acces la bucătărie, costa 30 lei/zi.

Toate restaurantele şi ospătăriile din această localitate sunt considerate de o singură categorie. (cf. *Argus,* 10 august 1923, p. 3).

În schimb, în anul 1925, prețurile au fost modificate în ceea ce privește cazarea. Totuși, se opera o reducere de 30 % la toate prețurile practicate la Văratec, pentru pensionari și funcționari publici.

Tarif pentru locuinţe

S'au fixat două categorii de case, prima categorie se va plăti 2.000 lei lunar, în care se cuprinde şi taxele de mai sus, a doua categorie cu 1.500 lei lunar de fiecare cameră, în care se cuprind taxele 16 la sută către Stat, 75 la sută către mânăstire, plus 20 lei de cameră de sezon la comună.

In caz când maica închiriază toată casa, în preţul chiriei va intra şi bucătăria.

Mai jos sunt prezente câteva prețuri ale unor produse alimentare, un meniu atrăgător, dar cam piperat:

Un pahar cu lapte fiert cu zahăr lei 5 lei; Unt (30 gr.) lei 6; Două ouă fiegte lei 7; Două ouă ochiuri sau jumări lei 8; Brânză cu smântână lei 9; O porție smântână lei 6; Supă lei 6; Ciorbă cu carne (borș) lei 7; Mâncare cu carne de vacă cu verdețuri sau zarzavat lei 12; Mâncare cu carne de pui 1/4 lei 16; Friptură de vacă lei 12; Friptură de vițel lei 14; Friptură de pui 1/2 lei 28; Legume preparate fără carne lei 9; Compot lei.

(cf. Ziarul *Dimineața*, 15.07.1925)

A fost odată ca niciodată.......când la Văratec se juca tenis de câmp !

Vă vine să credeți sau nu, dar după Primul Război Mondial în curtea Primăriei din localitate tineretul juca tenis de câmp, pe un teren particular.

Văratecul datorează această unică distracţie d-rei Margot Greceanu, care a avut curajul să aducă o notă de modernism în această atmosferă îmbibată de tradiționalism.

În anul 1925, când jurnalistul vizitator se documenta pentru a scrie despre Văratec, această curajoasă tânără se afla la Paris, în călătorie de nuntă, dar a intrat în istoria localității pentru ideea de a amenaja un primitiv

teren de tenis la poalele munților (Ziarul „*Dimineața*”, 22 iulie 1925, p. 11).